

Contractvorming in de archeologie

Fundament voor kwaliteit

De Nederlandse uitvoerende archeologische sector opereert op basis van marktwerking. Dat heeft tot gevolg dat initiatiefnemers van ruimtelijke projecten contracten sluiten met archeologische uitvoerders; zij worden dan opdrachtgevers. Dergelijke contracten kunnen sterk verschillen in omvang en reikwijdte, van een enkel bureauonderzoek tot meerjarige opgravingen. Bij alle contracten is goede contractvorming tussen beide partijen belangrijk, als fundament voor een controleerbaar, inzichtelijk en kwalitatief hoogwaardig onderzoek. Wat is goede contractvorming in de archeologie en wat zijn de bijzonderheden?

Er zijn traditionele contractvormen (één-op-één gunningen en aanbestedingen) en geïntegreerde contractvormen (bijv. Design & Construct contract of bouwteammodel). Archeologisch onderzoek wordt in bijna alle gevallen in een traditioneel contract gegoten. Daarbij wordt, voor middelgrote en grote opdrachten, vaak een aanbesteding gedaan.

Aanbesteden van een archeologisch onderzoek

Aanbesteden is een vorm van inkoop, maar niet alle inkoop valt onder aanbesteding. Bij een aanbesteding wordt een opdracht gespecificeerd, waarna een uitvraag volgt richting markt met als doel het selecteren en vervolgens contracteren van een uitvoerder die voldoet aan de gestelde specificaties.

Sommige partijen zijn aanbestedingsplichtig: overheden, publiekrechtelijke instellingen en speciale-sectorbedrijven moeten hun inkoopopdrachten vanaf vastgestelde drempelbedragen aanbesteden volgens de Aanbestedingswet 2012 en de Gids Proportionaliteit. Niet-aanbestedingsplichtige partijen mogen ook aanbesteden, uit vrije keuze. Een dergelijke aanbesteding wordt meestal tender genoemd.

Er zijn drie soorten opdrachten die aanbesteed kunnen worden: werken, leveringen en diensten. De vraag is of een archeologische opdracht een werk of een dienst is. Het Expertisecentrum Aanbesteden PIANOo adviseert om het als dienst te zien, omdat dit beter past bij de aard (kennis en onderzoek) van de werkzaamheden en bepaalde Europese richtlijnen. Aan de andere kant geldt voor werken een hoger drempelbedrag, wat sommige partijen als gunstiger zien. Details zijn na te lezen op de website van [PIANOo](http://PIANOo.nl).

Bepaalde werken en daaraan gerelateerde diensten, waarbij de opdracht voor meer dan vijftig procent wordt gesubsidieerd door de overheid, moeten ook worden aanbesteed, ook als de inkoopende partij zelf niet-aanbestedingsplichtig is volgens de wet. Zie verder artikel 2(1), punt (6)(a) en bijbehorende Annex II van de Richtlijn: gunnen van overheidsopdrachten (2014/24/EU).

Welke soorten aanbesteding zijn er?

Er zijn twee niveaus van aanbesteding: nationaal en Europees. Boven een bepaald drempelbedrag moet Europees aanbesteed worden, daaronder mag het nationaal. De drempelwaarden kunnen daarbij per type dienst verschillen (voor werken niet). De hoogte van de drempelbedragen staat op de website van PIANOo.

Het overgrote deel van de Nederlandse archeologische opdrachten wordt nationaal aanbesteed. Dit kan op vier manieren: enkelvoudig onderhands, meervoudig onderhands, nationaal openbaar en nationaal niet-openbaar. Bij onderhandse aanbestedingen worden gericht 1 of 3-5 marktpartijen benaderd. In alle andere gevallen wordt de gehele Nederlandse markt bevraagd. Europese aanbestedingen kennen meerdere procedures, die aan striktere regels gebonden zijn dan nationale aanbestedingen. Daarom wordt voor verdere uitleg verwezen naar de website van PIANOo.

Uitgangspunt van de Aanbestedingswet is dat geclusterde opdrachten in principe in 'percelen' verdeeld moeten worden (het binnen de regels onderverdelen van één opdracht in meer stukken). Een aanbestedende dienst mag een opdracht echter niet opknippen in meerdere opdrachten om onder de verplichting tot Europees aanbesteden uit te komen.

Het PvE in relatie tot contractvorming

Voor gravend archeologisch onderzoek is – met uitzondering van booronderzoek – een Programma van Eisen (PvE) vanuit de KNA verplicht. Het PvE speelt een belangrijke rol bij contractvorming, omdat de onderzoeksvragen en de eisen ten aanzien van bijv. conservering en in te zetten specialisten van directe invloed zijn op de (verwachte) kosten van het onderzoek.

Zie voor meer informatie over het PvE factsheet: Het werken met een Programma van Eisen.

Om van tevoren een idee te krijgen van de mogelijke financiële impact van het onderzoek en om de uitvraag richting de markt eenduidig te maken, kan op basis van het PvE een directieraming (een realistische kosteninschatting op basis van eerdere onderzoeken in vergelijkbare landschappen en/of dezelfde regio) worden gemaakt. Het PvE kent hiervoor lijsten met te verwachten vondstaantallen (Bijlage 1 van het PvE). Vervolgens kunnen inschrijvers hun eigen prijzen invullen bij de verschillende verrekenbare (variabele) en niet-verrekenbare (vaste) posten.

Het PvE kent lijsten waarop de verwachte aantallen vondsten per vondstcategorie worden aangegeven (bijlage 1). Het invullen van deze lijsten biedt bij opdrachtverlening een duidelijk vergelijkingskader voor de opdrachtgever. Daarnaast biedt het tijdens het veldonderzoek en de financiële afrekening een basis voor een eventueel gesprek over meer- en minderwerk als de aantallen vondsten afwijken van de oorspronkelijke verwachting (en er dus meer of minder materiaal uitgewerkt moet worden).

Hoe komt een opdrachtgever tot een zo goed mogelijk contract?

Een contract voor een archeologisch onderzoek moet waarborgen dat een opdrachtgever het gewenste eindresultaat krijgt, maar ook dat de certificaathouder die de opdracht aanneemt het eindresultaat van de opdrachtgever kan bereiken. Hiervoor zijn allereerst heldere eisen aan het specifieke onderzoek van belang: het is verstandig dat een opdrachtgever zo vroeg mogelijk contact opneemt met de bevoegde overheid om te kijken welk archeologisch onderzoek nodig of toegestaan is, en welke eisen het erfgoedbeleid stelt.

Daarnaast heeft een certificaathouder bij de uitvoering van een archeologisch onderzoek de wettelijke verantwoordelijkheid om dit onderzoek in zijn geheel uit te voeren: veldwerk, uitwerking, rapportage en deponering. Ook specialistisch onderzoek, in alle stappen van dat proces, alsmede conservering van vondsten zodat ze gedeponeerd kunnen worden, maken daar deel van uit. Hier dient tijdens de contractvorming rekening mee te worden gehouden

door de opdrachtgever, zowel in de uitvraag van archeologisch onderzoek alsook in het beoordelen van offertes van certificaathouders.

De volledige en correcte uitvoering van een archeologisch onderzoek dat onder certificaat wordt uitgevoerd, is een wettelijke verantwoordelijkheid van de certificaathouder. Vanuit het principe 'de verstoorder betaalt' komen alle kosten die voortvloeien uit dit archeologisch onderzoek voor rekening van de opdrachtgever, die pas aan de archeologische zorgplicht heeft voldaan als het eindrapport is opgeleverd en deponering heeft plaatsgevonden. In de contractvorming moet daarom geborgd zijn dat zowel aan de wettelijke verantwoordelijkheid van certificaathouder als aan de zorgplicht van de opdrachtgever kan worden voldaan.

Een goed contract koppelt prijs aan kwaliteit. Dat is niet alleen het geval als de beste prijs-kwaliteitverhouding (BPKV) het gunningscriterium is, maar ook als wordt gegund op basis van de laagste prijs. Hoe beter de kwaliteit op voorhand omschreven is in de uitvraag, hoe realistischer een potentiële opdrachtnemer hierop kan inschrijven en des te beter het contract dat kan worden gesloten.

Onvoorziene omstandigheden: wat nu?

Hoe goed de kosten ook worden geraamd voorafgaand aan het onderzoek, het is altijd mogelijk dat er tijdens het onderzoek zelf onvoorziene omstandigheden opduiken. Overleg en afstemming tussen opdrachtgever, certificaathouder, bevoegde overheid en depothouder/eigenaar zullen dan ook altijd van groot belang zijn, zeker als die onvoorziene omstandigheden tot meer vondsten en hogere onderzoekskosten (lijken te) leiden. In een PvE is opgenomen hoe om te gaan met wijzigingen tijdens veldwerk, uitwerking en rapportage. Idealiter bevat een contract – ongeacht of er sprake is van een PvE – clausules voor meer- en minderwerk om de financiële gevolgen van wijzigingen te dekken. Een goede onderbouwing is daarbij uiteraard essentieel. Het evaluatierapport dat door de certificaathouder wordt opgesteld nadat het (gravend) veldwerk voltooid is, speelt daarbij een belangrijke rol in samenhang met het uitwerkingsvoorstel en de bijbehorende financiële gevolgen.

Wanneer constructief overleg tussen partijen niet meer mogelijk is, gelden formele procedures. Voor contractpartijen kan worden overwogen om mediation te zoeken via [Stichting ArbitrArch](#). Voor bevoegde gezagen gelden bestuursrechtelijke procedures.

Nuttige links:

- [Aanbestedingswet 2012](#)
- [Gids Proportionaliteit \(3e herziening, 2022\)](#)
- [Metrokaart inkopen PIANOO \(stappenplan met uitleg\)](#)
- [Marktdossier archeologie PIANOO](#)
- [Handreiking "Mooi meegenomen, goed gelicht! Het conserveren van kwetsbaar archeologisch vondstmateriaal"](#)
- [ArbitrArch](#)
- [Protocol 4001 Programma van Eisen \(BRL SIKB 4000 Archeologie\)](#)

Toelichting op de factsheets Werken met de KNA

Deze informatieve factsheet is tot stand gekomen op initiatief van het Centraal College van Deskundigen Archeologie van SIKB. Zij wenst met deze factsheet meer toelichting te geven op de wijze waarop contractvorming binnen het kwaliteitsstelsel van de Nederlandse archeologie kan worden toegepast.

Deze factsheet is gericht op certificaathouders, opdrachtgevers en bevoegde gezagen. Er zijn zes factsheets beschikbaar over werken met de KNA:

- [Factsheet: Werken met een Programma van Eisen \(PvE\) Archeologie](#)
- [Factsheet: Overheidsrollen in de archeologie](#)
- [Factsheet: Contractvorming in de archeologie](#)
- [Factsheet: Deponeren](#)
- [Factsheet: Specialistisch onderzoek](#)
- [Factsheet: Innovatief onderzoek](#)

Kijk voor alle factsheets op www.sikb.nl/archeologie/publicaties-archeologie/download

Ondanks alle zorgvuldigheid waarmee deze factsheet tot stand is gekomen kan zij onjuistheden bevatten of tot onjuiste conclusies leiden. SIKB is nimmer aansprakelijk voor enige vorm van schade die voortvloeit uit deze factsheet dan wel uit de toepassing daarvan.